

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

1670

Vragen van het lid **Van den Nieuwenhuijzen** (GroenLinks) aan de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en de Staatssecretaris van Financiën over *de gaswinning en het escalerende geweld in Noord Mozambique*. (ingezonden 18 januari 2021).

Antwoord van Staatssecretaris **Vijlbrief** (Financiën – Fiscaliteit en Belastingdienst), mede namens de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (ontvangen 12 februari 2021).

Vraag 1

Heeft u kennisgenomen van het artikel «Ellende door gaswinning Mozambique»?¹

Antwoord 1

Ja.

Vraag 2

Hoe duidt u de recente ontwikkelingen in Cabo Delgado?

Antwoord 2

In de provincie Cabo Delgado in het noorden van Mozambique vinden sinds oktober 2017 gewelddadige aanslagen plaats door opstandelingen. De extremistische opstandelingen hebben zich sinds begin 2020 geaffilieerd met de *Centraal Afrikaanse Provincie van Islamitische Staat* (ISCAP). Het aantal aanvallen en de ernst daarvan zijn het laatste jaar toegenomen en de Mozambikaanse veiligheidstroepen slagen er niet in het geweld te stoppen. Voor een nadere duiding van de onveiligheid in Cabo Delgado, wil ik u verwijzen naar mijn brief aan uw Kamer d.d. 3 juli 2020 (Kamerstuk 33 625, nr. 318).

Vraag 3

Klopt het dat 570,000 mensen op de vlucht zijn voor het geweld en dat zeker 900,000 mensen te maken hebben met voedseltekorten? Wat onderneemt Nederland om deze groepen te ondersteunen?

¹ Nederlands Dagblad, 11 januari 2021, <https://www.nd.nl/nieuws/buitenland/1012579/ellende-door-gaswinning-mozambique>

Antwoord 3

In het responseplan² voor deze al langer lopende crisis meldt het *UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs* (OCHA) dat het aantal intern ontheemden eind vorig jaar was opgelopen tot 530.000. Tegen de 1,3 miljoen mensen hebben behoefte aan noodhulp en bescherming. In Cabo Delgado en de provincies Niassa en Nampula worden meer dan 900.000 mensen bedreigd door ernstige voedselonzekeerheid als gevolg van conflict, ontheemding, cyclonen en klimaatschokken.

In 2020 stelde OCHA-middelen beschikbaar voor humanitaire hulp uit het *Central Emergency Response Fund* (CERF) voor activiteiten van onder meer WFP, UNICEF, UNFPA en IOM in de regio. Nederland is één van de vijf grootste donoren van het CERF (bijdrage in 2020: EUR 87 miljoen). In lijn met de nota «Mensen Eerst!» (2019) is die bijdrage voorspelbaar en ongeoormerkt. OCHA kan zo tijdig opereren daar waar de noden het hoogst zijn. ECHO, de noodhulporganisatie van de Europese Commissie stelt eveneens geld beschikbaar voor humanitaire activiteiten in Noord-Mozambique.

Vraag 4

Welke invloed oefent Nederland uit om het geweld in Cabo Delgado een halt toe te roepen en toegang voor hulpverleners en journalisten mogelijk te maken?

Antwoord 4

Nederland spreekt zowel bilateraal, als via de Europese Unie, de autoriteiten in Mozambique aan op de verslechterende veiligheidssituatie in Cabo Delgado. Daarbij worden zorgen uitgesproken over de steeds verder escalerende situatie, het geweld tegen de burgerbevolking en wordt stevast het belang benadrukt van het respecteren van mensenrechten en verbeterde toegang tot dit gebied voor internationale hulporganisaties en de pers.

Nederland en de EU vragen ook aan buurlanden als Zuid-Afrika zich in te spannen dit conflict op te lossen. Zo heeft Minister Blok in zijn gesprek met de Minister van Buitenlandse Zaken van Zuid-Afrika, Naledi Pandor, op 10 december 2020, de situatie in Cabo Delgado besproken. Ook wordt gepoogd de regionale organisatie SADC (*Southern African Development Community*) te betrekken bij het zoeken naar een oplossing in dit conflict. Binnenkort staat het onderwerp weer op de agenda van ministerieel overleg tussen de EU en SADC.

De Portugese Minister van Buitenlandse Zaken, Santos Silva, bezocht als gezant van de Hoge Vertegenwoordiger van de EU Borrell van 20 tot 21 januari jl. Mozambique om de mogelijkheden tot ondersteuning van de Mozambikaanse overheid te verkennen. Ook vindt er momenteel een virtuele «*fact finding*»-missie van EU-experts plaats. Het bezoek en de missie brengen in kaart hoe de EU een bijdrage kan leveren aan het terugbrengen van vrede en stabiliteit in Cabo Delgado. De uitkomsten daarvan zullen in Europees verband worden besproken. Nederland zal daarbij blijven pleiten voor een integrale benadering, waarbij zowel de veiligheidsdimensie wordt geadresseerd, als ook de humanitaire- en ontwikkelingsdimensie aandacht krijgen.

Vraag 5

Hoe staat het met het Multi-Stakeholder Platform (MSP) voor Cabo Delgado, waar u naar verwees in uw antwoord op eerdere schriftelijke vragen?³ Welke resultaten zijn tot dusverre bereikt?

Antwoord 5

Het *Multi Stakeholder Platform* (MSP) is opgericht om inclusieve en duurzame ontwikkeling in Cabo Delgado te bevorderen. Momenteel hebben meer dan 80 organisaties vanuit de publieke sector, het bedrijfsleven, het maatschappelijk middenveld en de donorgemeenschap zich bij dit platform aangesloten. In werkgroepen wordt samenwerking bevorderd op het gebied van ruimtelijke ordening, handelscorridor-ontwikkeling, financiering voor het lokale midden- en kleinbedrijf en lokale capaciteitsopbouw. Het MSP

² <https://reliefweb.int/report/mozambique/2021-mozambique-humanitarian-response-plan-abridged-version>

³ Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2019–2020, nr. 3573

organiseert webinars en debatten met het maatschappelijk middenveld en levert technische assistentie. Sinds de oprichting van het MSP zijn studies uitgebracht, databases opgezet en innovatieve concepten ontwikkeld, zoals recent een COVID19-garantiefaciliteit voor het midden- en kleinbedrijf.

Vraag 6

Welke resultaten heeft het nieuwe regionale overheidsagentschap geboekt? In hoeverre ziet u mogelijkheden voor een snelle en significante verbetering van inclusieve ontwikkeling in de provincies Cabo Delgado, Nampula en Niassa om te voorkomen dat het geweld zich verder verspreid? Op welke wijze draagt Nederland daar aan bij?

Antwoord 6

Eén van de prioritaire taken van het *Integrated Development Agency of the North* (ADIN), het regionale overheidsagentschap, is het verlenen van humanitaire hulp en herhuisvesting voor ontheemde gezinnen in Cabo Delgado. Verder vormen bevordering van voedselzekerheid, onderwijs, gezondheid, economische ontwikkeling en de ontwikkeling van infrastructuur de kern van het mandaat van het agentschap. ADIN heeft daarnaast als doel opleidings- en werkgelegenheidskansen voor jongeren te creëren om rekrutering van jongeren door gewapende groepen te voorkomen. De internationale gemeenschap in Mozambique, inclusief Nederland, heeft vanaf het begin haar steun uitgesproken voor het werk van ADIN. Helaas verloopt de opstartfase stroef en heeft het nog geen concrete resultaten opgeleverd. ADIN werkt momenteel een strategie uit met assistentie van de internationale gemeenschap. Zodra ADIN zijn plannen heeft uitgewerkt zal Nederland bezien of en zo ja, welke concrete bijdrage daaraan geleverd kan worden.

Vraag 7

Deelt u de strekking van het artikel in het Nederlands Dagblad dat de gasvondsten een rol hebben gespeeld in het ontstaan van het geweld en in het voortduren van het geweld?

Antwoord 7

De grondoorzaken van het geweld in Cabo Delgado zijn complex. Werkloosheid en analfabetisme zijn hoog en veel mensen leven onder de armoedegrens. Het centraal bestuur is zwak en er is veel georganiseerde misdaad, met name actief in mensen-, drugs- en grondstoffenmokkel. Het gevoel van onvrede richting de overheid in algemene zin en richting een regering die tweeduizend kilometer zuidwaarts zit lijkt dan ook een belangrijke rol te spelen bij het ontstaan en voortduren van het geweld. Het feit dat de gasvelden al in 2011 zijn ontdekt maar dat tot nu verbetering van de leefomstandigheden is uitgebleven, kan hier aan bijdragen. En zoals in het antwoord op vraag 1 aangegeven, handelen sommigen (ook) uit ideologische motieven. Daar toegang tot het gebied zeer beperkt is en er veel misinformatie wordt verspreid is het voor de internationale gemeenschap moeilijk goede en geverifieerde informatie te krijgen over de motieven van de opstandelingen.

Vraag 8

Bent u bekend met de term *presource curse*, een grondstoffenvloek die zich al manifesteert voordat de grondstoffen überhaupt worden gewonnen? In hoeverre acht u deze term van toepassing op de situatie in Mozambique?

Antwoord 8

Ik ben bekend met de term *pre-source curse*. Sommige factoren uit de definitie van deze term spelen ook een rol in Mozambique. Zoals genoemd in het antwoord op vraag 7, zijn de grondoorzaken van het conflict complex en zeker niet alleen terug te voeren op een grondstoffenvloek. Zorgen over de ontwikkeling van de grondstoffenwinning maken wel deel uit van de problematiek. Zo is de nationale budgettering een zwak punt in de besluitvormingsketen van de extractieve industrie in Mozambique. Vooruitlopend op toekomstige gasinkomsten heeft de regering in snel tempo leningen aangetrokken. Er is nog veel onzekerheid op welke termijn de daadwerkelijke

exploitatie van de gasvoorraden gaat starten. De aanleg van de infrastructuur heeft veel vertraging opgelopen.

Vraag 9

Deelt u de zorgen geuit in het hoofdartikel «Hele dorpen in Mozambique op de vlucht voor geweld» over de gevolgen van het gasproject op mensenrechten en milieu?⁴ Zo nee, waarom niet? Zo ja, wat onderneemt Nederland om deze negatieve gevolgen te verhelpen?

Antwoord 9

Het kabinet deelt de zorgen omtrent de verslechterde humanitaire en veiligheidssituatie in Cabo Delgado, het toenemend aantal ontheemden en het escalerende geweld. De grondoorzaken van het geweld en de mensenrechtenschendingen in de regio zijn, zoals in het antwoord op vraag 7 toegelicht, complex, waarbij de aanwezigheid van het gasproject en de vooruitzichten op gasinkomsten ook een rol kunnen spelen, maar zeker niet de enige reden zijn. De project sponsors zelf, geleid door Total, nemen binnen de verantwoordelijkheden die ze hebben, verschillende maatregelen om risico's op het gebied van milieu en mensenrechten, waaronder herhuisvesting, te mitigeren. Op het gebied van de veiligheid is het hierbij grotendeels afhankelijk van de bescherming door de Mozambikaanse overheid (politie en leger).

Het kabinet verwacht van bedrijven, ook van de bedrijven genoemd in het artikel, dat zij zich houden aan hun verantwoordelijkheden onder de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de *UN Guiding Principles for Business and Human Rights*. Het kabinet bevordert dit onder andere door de IMVO (Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO) richtlijnen onder de posten te verspreiden, die hen vraagt bewustwording met betrekking tot IMVO te creëren bij het bedrijfsleven en door de 90% doelstelling te bevorderen middels het voeren van een campagne. Het kabinet wil dat 90% van alle grote bedrijven uiterlijk in 2023 aangeeft zich aan de OESO-richtlijnen te houden (90%-doelstelling). Met het nieuwe IMVO-beleid, dat op 16 oktober jl. is gepubliceerd, zet het kabinet in op een verplichting voor bedrijven om gepaste zorgvuldigheid toe te passen in lijn met de internationale richtlijnen. Idealiter komt deze verplichting er op Europees niveau, om zo de impact van beleid en het gelijke speelveld te vergroten.

Vraag 10

Klopt het dat Nederland via haar exportkredietverzekeraar Atradius DSB van plan is steun te geven aan het gasproject? Welke bedrijven en/of financiële instellingen hebben deze steun aangevraagd? Hoe ziet deze steun er uit en wat is de waarde van het te verzekeren project(en) en transacties?

Antwoord 10

Middels de Exportkredietverzekering (ekv) verzekert de Staat het kredietrisico uit hoofde van een projectlening ten behoeve van financiering van Nederlandse exportcontracten. Daarnaast kan de Staat de risico's verzekeren die Nederlandse exporteurs zelf lopen. De banken en exporteurs betalen hier premie voor. Er is dus geen sprake van geldstromen, bijvoorbeeld in de vorm van subsidies of investeringen, van de Staat naar het gasproject. In het kader van het gasproject in Mozambique heeft Atradius DSB een verzekeringsaanvraag onder de exportkredietverzekering ontvangen en inmiddels ook een dekkingstoezegging aan de aanvragende partijen uitgereikt. Informatie over welke bedrijven en/of financiële instellingen dit betreft en voor welke te verzekeren bedragen kan echter nog niet met uw Kamer gedeeld worden omdat de verzekeringspolissen nog niet zijn afgegeven. Dergelijke informatie is daardoor bedrijfs- en concurrentiegevoelig. Dit is standaardprocedure binnen het ekv-beleid. Zodra sprake is van een polisverstrekking zal de transactie op de website van Atradius DSB worden gepubliceerd.

⁴ Nederlands Dagblad, 11 januari 2021, <https://www.nd.nl/nieuws/buitenland/1012604/hele-dorpen-in-mozambique-op-de-vlucht-voor-geweld>

Vraag 11

Welke maatregelen nemen Total en betrokken Nederlandse bedrijven om het project zelf te beveiligen nu het geweld escaleert? Welke maatregelen nemen Total en betrokken Nederlandse bedrijven om de veiligheid van de bewoners van het gebied te beschermen, meer specifiek de bewoners die voor het project zijn geherhuisvest?

Antwoord 11

De Staat verzekert, conform het mvo-beleid voor de exportkredietverzekering, geen transacties die onaanvaardbare risico's voor mens, dier en milieu met zich meebrengen. Dit betreft ook de bewoners van de projectomgeving en specifiek de geherhuisveste bewoners. Het project wordt gemonitord en alle mogelijke nadelige gevolgen zullen, voor zo ver ze binnen de bevoegdheid van de projectpartners liggen, conform ons beleid en de geldende internationale richtlijnen, worden gemitigeerd dan wel gecompenseerd.

Gedetailleerde informatie over de genomen maatregelen kan ik echter niet met u delen, vanwege de veiligheidsrisico's die de openbaarmaking van dergelijke informatie met zich meebrengt. Wel kan ik uw Kamer mededelen dat de Nederlandse bedrijven niet zelf verantwoordelijk zijn voor de beveiliging van het project, hiervoor berust de verantwoordelijkheid bij de project sponsors, geleid door Total, zelf. Het project beveiligt de betrokken bedrijven (waaronder de Nederlandse bedrijven), zichzelf en de lokale bewoners die als gevolg van het project geherhuisvest zijn, onder meer door het toepassen van meerdere lagen van omheining met bijbehorende detectie/camera installaties. Voorts zijn (onbewapende) externe beveiligingsbedrijven ingehuurd. Voor het overige is het project, zowel op land als op zee, maar ook de bewoners in het gebied rondom het project en in de regio Cabo Delgado afhankelijk van de bescherming door de overheid van Mozambique (politie en leger).

Vraag 12

In hoeverre wordt de context van geweld meegenomen in de risicotaxatie en het besluit wel of geen exportkredietverzekering te verlenen?

Antwoord 12

Een context van geweld wordt altijd, zo ook in het geval van het gasproject in Mozambique, meegenomen in de risicoanalyse van de exportkredietverzekering. Immers, de Staat verzekert geen transacties met onaanvaardbare risico's voor mens, dier en milieu. Dit betreft zowel het projectpersoneel als de lokale gemeenschappen in de projectomgeving. Wanneer er in een project sprake is van een geweldscontext en de mitigerende en/of compenserende maatregelen zijn ontoereikend dan wel afwezig, dan zal de Staat een dergelijke transactie niet in verzekering nemen, dan wel haar invloed aanwenden de situatie te verbeteren.

Vraag 13

Bent u het ermee eens dat het voor Atradius DSB en haar cliënt(en) extreem ingewikkeld is om in dit project aan internationale standaarden voor maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) te voldoen? Zo nee, waarom niet? Zo ja, wat zijn uw overwegingen om de aanvraag van dit project niet op (l)MVO gronden af te wijzen?

Antwoord 13

Het betreft een zeer groot en complex project dat gepaard gaat met substantiële risico's op het gebied van milieu, sociaal en vooral veiligheidsterrein. Het project is op basis van de internationale ekv-systematiek ook als een hoog-risico project (categorie-A) geclassificeerd en beoordeeld. Het project ligt in een ecologisch gevoelig gebied met hoge natuurwaarden en de uitvoering van het project brengt mensenrechtenrisico's met zich mee, waaronder de noodzaak tot herhuisvesting van lokale gemeenschappen. Ook spelen er bredere risico's in de projectomgeving waar sprake is van armoede en geweld, die buiten de scope van het project vallen.

Voor de mvo-beoordeling van dit project heeft Atradius DSB een uitgebreid milieu en sociaal *due diligence* proces doorlopen. Samen met andere bij het project betrokken partijen heeft Atradius DSB al sinds 2017 intensief contact met de projecteigenaar, lokale en internationale ngo's en stakeholders over

deze mvo-risico's en plannen voor mitigerende maatregelen. In deze periode heeft Atradius DSB meerdere bezoeken gebracht aan de projectlocatie om de situatie en de afspraken te beoordelen en hierover met lokale stakeholders in gesprek te gaan.

De mvo-beoordeling van Atradius DSB laat zien dat de belangrijkste milieu en sociale risico's, die liggen op het gebied van herhuisvesting, biodiversiteit, en water- en bodemkwaliteit zoveel mogelijk worden beperkt door het nemen van mitigerende maatregelen. Dit betreft onder andere de volgende maatregelen:⁵ de te herhuisvesten huishoudens worden niet alleen fysiek en financieel gecompenseerd, de plannen voorzien in een verbetering van hun levensstandaard,⁶ blijvende aandacht voor consultatie met stakeholders tijdens de looptijd van het project door de oprichting van een NGO Commissie, op initiatief van Atradius DSB, die het hele herhuisvestingstraject volgt en⁷ milieueffecten van werkzaamheden op de biodiversiteit, het water, de waterbodem en het geluid worden tijdens de werkzaamheden zoveel als mogelijk beperkt op basis van de laatste stand van de techniek en uitgevoerde studies.

De mvo-beoordeling is uitgevoerd met een grote groep andere exportkrediet-verzekeraars en de *African Development Bank* met ondersteuning van onafhankelijke consultants op diverse vakgebieden. De conclusie van de mvo-beoordeling is dat, met de genomen compenserende en mitigerende maatregelen, het project voldoet aan de nationale wet- en regelgeving en relevante internationale IMVO-standaarden waaronder de *IFC Performance Standards*, de *UN Guiding Principles on Business and Human Rights* en specifieke *IFC Environmental Health and Safety Guidelines*.

Alle afspraken worden tijdens de looptijd aan de hand van een *Environmental and Social Action Plan* gemonitord door een onafhankelijke consultant en alle bij het project betrokken partijen waaronder Atradius DSB. Waar nodig worden plannen, acties en maatregelen bijgesteld tijdens de uitvoering van het project. Dit alles maakt dat ondanks de complexiteit er vertrouwen is dat de projecteigenaar het project op een goede manier zal uitvoeren volgens de internationale standaarden.

Vraag 14

Hoe ziet u deze aanvraag in het licht van de Sustainable Development Goals?

Antwoord 14

Het Mozambique LNG project vindt plaats in een zeer arm, achtergebleven regio in Mozambique. Door onderhavig project kan juist deze regio een grote ontwikkeling doormaken waarbij onder andere de armoedesituatie, educatie, technische ontwikkeling, gezondheidsvoorzieningen aanzienlijk kunnen verbeteren. Hierdoor is de verwachting dat het project een bijdrage zal leveren aan de *Sustainable Development Goals* (SDGs). De sociale investeringen die het project inmiddels heeft uitgevoerd en de duizenden lokale arbeidskrachten die reeds in dienst zijn van het project voor de constructiefase zijn hier al voorbeelden van.

Vraag 15

Deelt u de mening dat grote olie- en gasprojecten in Afrikaanse landen het bereiken van de SDGs vaak hebben ondermijnd in plaats van daar aan te hebben bijgedragen? Zo ja, waarom denkt u dat de situatie in Mozambique anders zal zijn? Zo nee, in welke Afrikaanse landen is de ontwikkeling van de olie- en gasector een motor van inclusieve ontwikkeling gebleken?

Antwoord 15

Zoals aangegeven in antwoord op Kamervragen van Van Raan (2021D03134) ben ik bekend met analyses van olie- en gasprojecten in Afrikaanse landen, die laten zien dat deze projecten zeker niet in alle gevallen hebben bijgedragen aan duurzame en inclusieve economische en sociale ontwikkeling. Ook bij de ontwikkeling van de gasvelden in Mozambique liggen er risico's, maar

⁵ Nederlands Dagblad, 11 januari 2021, <https://www.nd.nl/nieuws/buitenland/1012579/ellende-door-gaswinning-mozambique>

⁶ Aanhangel Handelingen, vergaderjaar 2019–2020, nr. 3573

⁷ Nederlands Dagblad, 11 januari 2021, <https://www.nd.nl/nieuws/buitenland/1012604/hele-dorpen-in-mozambique-op-de-vlucht-voor-geweld>

ook kansen voor het bereiken van de SDGs. Multilaterale financiële instellingen zoals de Wereldbank en het IMF ondersteunen landen als Mozambique door hen de benodigde technische assistentie te bieden om met deze risico's om te gaan.